

de mos

Jaargang 30
Januari 2014

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

1

NIDI

inhoud

- 1 De rookepidemie en de levensverwachting
- 3 Roken tot de grootste bedreigingen voor de volksgezondheid
- 4 Huren of kopen? Een kwestie van gezin, baan, gezondheid en geld
- 8 Niger en Nederland: zoek de verschillen

Foto: Roel Wijnants/Flickr

De rookepidemie en de levensverwachting

FANNY JANSSEN

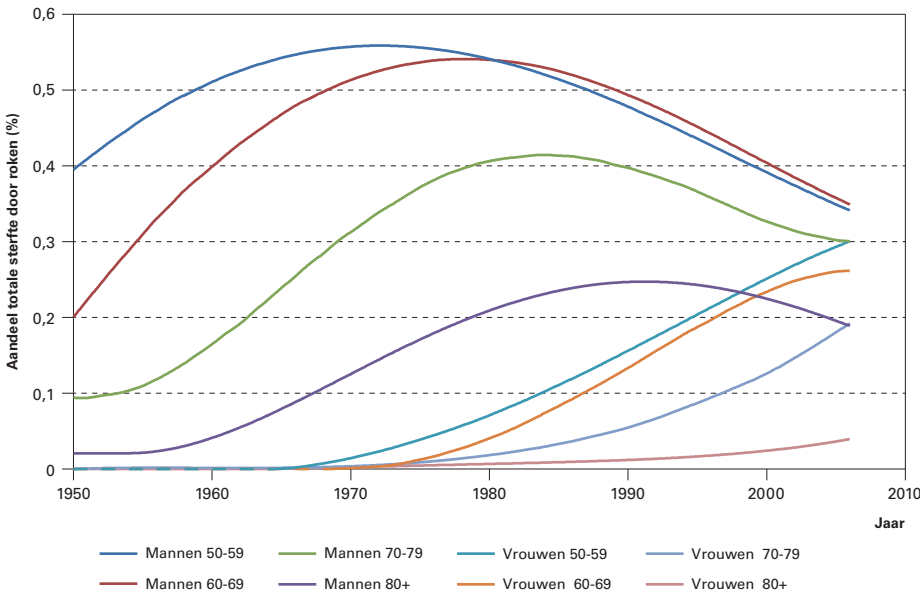
Huidige sterfteprognoses trekken historische sterftetrends door zonder daarbij rekening te houden met belangrijke onderliggende mechanismen, zoals bijvoorbeeld het rookgedrag. De rookepidemie heeft echter tot een omvangrijke en langdurige toename in de sterfte geleid. Wie naar de toekomstige levensverwachting kijkt en het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen wil begrijpen doet er verstandig aan hier aandacht aan te besteden. Het meenemen van de rookepidemie in sterfteprognoses leidt tot het inzicht dat de levensverwachting nog sterker stijgt dan tot nu toe werd aangenomen. Ook zullen de sterfteverschillen tussen mannen en vrouwen kleiner worden.

De ontwikkeling van de toekomstige levensverwachting is van groot belang voor beleidsdiscussies over sociale zekerheid, pensioenen, verzekeringen en de gezondheidszorg. Al eerder werd hier in DEMOS over geschreven (nr. 9, 2013). Voor de prognose van sterfte maken statistische bureaus en wetenschappelijke onderzoekers veelvuldig gebruik van extrapolatietechnieken waarbij historische sterftetrends doorgetrokken worden naar de toekomst. Maar als hierbij geen rekening wordt gehouden met onderliggende mechanismen zoals veranderingen in gedrag, geven de prognoses een vertekend beeld. De rookepidemie is hiervan een goed voorbeeld.

De rookepidemie

Voor Europa is roken de belangrijkste determinant van sterfteniveaus, sterftetrends en verschillen daarin tussen landen en tussen mannen en vrouwen. De massale toename van roken onder mannen aan het begin van de twintigste eeuw in Angelsaksische landen (Noordwest-Europa, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Canada en Australië) heeft zo'n 30-40 jaar later tot een belangrijke en langdurige toename in de sterfte geleid. Echter, met de afname van het roken onder West-Europese mannen zien we in de laatste decennia een afname in de sterfte. Voor vrouwen nam het roken en de daaraan gerelateerde sterfte pas decennia later toe dan voor mannen. De rookepidemie heeft zodoende eerst tot een toename van het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen geleid, gevolgd door een afname hierin vanaf de jaren tachtig. Voor Nederlandse mannen zien we dat het aandeel van de totale sterfte dat door roken wordt verklaard eerst toenam – voor alle leeftijden samen vindt die toename

Figuur 1. Het aandeel van totale sterfte wat door roken wordt verklaard (%) naar leeftijd en geslacht, Nederland, 1950-2006

Bron: WHOSIS en CBS Doodsoorzakenstatistiek; eigen berekeningen.

plaats tot 1983 – waarna een daling werd ingezet (zie figuur 1). Voor 50-59-jarige mannen zette de daling als eerste in rond 1970, daarna volgden met een sprong van telkens 6 jaar later de oudere generaties. Dit patroon komt overeen met het massale roken van Nederlandse mannen geboren aan het begin van de twintigste eeuw. Voor Nederlandse vrouwen zien we dat het aandeel van de totale sterfte dat aan roken wordt toegeschreven toenam vanaf 1970 en nog steeds toeneemt. Deze ontwikkelingen in de sterfte die door roken wordt veroorzaakt hebben belangrijke gevolgen voor de ontwikkelingen in de totale sterfte. Voor mannen heeft de toename gevolgd door afname in rookgerelateerde sterfte eerst tot een vertraging van de daling van de totale sterfte geleid, ge-

volgd door een versnelde daling vanaf 1983. Voor vrouwen heeft de toename in rookgerelateerde sterfte vanaf 1970 tot een vertraging van de daling van de totale sterfte geleid.

Het doortrekken van de totale sterftetrends uit het verleden naar de toekomst zonder hierbij rekening te houden met de ontwikkelingen in rookgerelateerde sterfte zal dus een vertekend beeld geven. Deze vertekening zal afhankelijk zijn van de historische periode die men als startpunt gebruikt voor vooruitberekeningen. Het sterftepatroon en de gevolgen van roken verschillen immers per periode en zullen dan ook tot aanzienlijke aanpassing van de toekomstige sterfteberekeningen leiden.

Convergentie van sterftetrends: de verschillen worden kleiner

De methode van het doortrekken van trends uit het verleden wordt doorgaans toegepast op afzonderlijke landen of afzonderlijk op de mannelijke of vrouwelijke bevolking. Dit leidt echter tot onrealistisch grote verschillen in de voorspelling van de toekomstige levensverwachting tussen verschillende landen en tussen de beide geslachten. Sterfteonderzoekers weten dat een dergelijke toekomstige divergentie van de sterftetrends in strijd is met de algemene ontwikkeling die juist een convergentie van de sterftetrends laat zien. Landen met een vergelijkbare economische en medische ontwikkeling zullen steeds meer op elkaar gaan lijken. En hetzelfde geldt voor het verschil in sterfte tussen mannen en vrouwen. Dat verschil zal eerder kleiner worden dan groter, zeker op de korte termijn. Door rekening te houden met de ontwikkelingen in sterfte naar geslacht en met de ontwikkelingen in de ons omringende landen kan een bredere empirische basis worden gecreëerd voor het identificeren van mogelijke toekomstige ontwikkelingen.

Tabel 1. Voorspelde levensverwachting bij de geboorte (e0) voor Nederland in 2040, onze methodologie vergeleken met de sterfteprognoses van het CBS

	Mannen	Vrouwen	Verskil tussen vrouwen en mannen
Onze methodologie ^a	85,04	87,17	2,13
CBS-prognose 2006 ^b	80,89	83,67	2,78
CBS-prognose 2008 ^b	82,33	84,82	2,49
CBS-prognose 2010 ^b	82,67	85,71	3,04
CBS-prognose 2012 ^b	84,13	86,85	2,72

^a Bron data: Human Mortality Database, WHOSIS en CBS Doodsoorzakenstatistiek; eigen berekeningen.

^b Bron: CBS bevolkingsprognose.

Nieuwe sterfteprognose, hogere levensverwachting

Wij hebben een nieuwe methode ontwikkeld voor de sterfteprognose (Janssen *et al.*, 2013). Deze nieuwe methode houdt enerzijds rekening met de epidemiologische inzichten over de rook-epidemie en anderzijds met de ontwikkelingen in sterfte voor beide geslachten en met ontwikkelingen in de ons omringende landen. Deze methode is toegepast op Nederlandse sterftegegevens voor de periode 1970-2006. De nieuwe methode maakt een afzonderlijke prognose van niet-rookgerelateerde sterfte en van rookgerelateerde sterfte.

Bij de voorspelling van niet-rookgerelateerde sterfte wordt rekening gehouden met de trends voor het andere geslacht en de ontwikkelingen in tien verschillende Europese landen, te weten: Denemarken, Engeland en Wales, Finland, Frankrijk, Italië, Noorwegen, Spanje, West-Duitsland, Zweden en Zwitserland. De veronderstelling bij deze berekeningen is dat de ontwikkeling in de sterftecijfers voor de afzonderlijke geslachten in Nederland op de lange termijn parallel zal lopen aan de gezamenlijke sterfteontwikkeling voor de beide geslachten in Nederland en vergelijkbare landen. Er wordt wel rekening gehouden met het voortduren van de afwijken-

Tabel 2. Voorspelde levensverwachting bij de geboorte (e0) in Nederland in 2040, naar geslacht, voor de verschillende componenten

	Projectie van totale sterfte		Afzonderlijke projectie rook- en niet-rookgerelateerde sterfte	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Individuele populaties	81,89	86,50	82,42	86,48
Het meenemen van het andere geslacht	82,17	86,55	83,98	85,49
Het meenemen van de andere landen	83,34	88,34	84,39	87,88
Het meenemen van beide	83,68	87,77	85,04	87,17

Bron: Human Mortality Database, WHOSIS en CBS Doodsoorzakenstatistiek; eigen berekeningen.

gen van Nederlandse mannen respectievelijk vrouwen van deze gemeenschappelijke trend op de korte termijn.

Bij de voorspelling van rookgerelateerde sterfte is gebruik gemaakt van een nauwkeurige besturing van de historische trends in het roken en in rookgerelateerde sterfte voor Nederland, Denemarken en Engeland en Wales. Het voorspelmodel houdt rekening met verschillen tussen leeftijdsgroepen, cohorten en historische perioden. De resultaten van de nieuwe methode zijn opvallend. De toekomstige levensverwachting bij de geboorte voor Nederland in 2040 op basis van het meenemen van de rookepidemie en de sterfteontwikkelingen in 11 mannelijke en 11 vrouwelijke bevolkingen bedraagt 85,0 jaar voor mannen en 87,2 jaar voor vrouwen. Dit is substantieel hoger dan de officiële sterfteprognoses van het CBS voor 2006 en 2008 waarbij ongeveer dezelfde historische trends werden meegenomen. De nieuwe methode leidt tot een kleiner verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen van ongeveer 2,1 jaar (zie tabel 1).

Gevolgen van de rookepidemie, vooral bij mannen

Het meenemen van de rookepidemie leidt dus tot een hogere levensverwachting bij geboorte in 2040 voor Nederlandse mannen (tabel 2). Voor Nederlandse vrouwen zien we dat niet. Wel zien we – bij vergelijking van het al dan niet meenemen van de rookepidemie – een andere ontwikkeling van de sterfte over de tijd (zie figuur 2) met eerst lagere toenames in de voorspelde levensverwachting, en vanaf ongeveer 2020 gevolgd door juist hogere toenames.

Deze verschillen in het effect voor mannen en vrouwen houden verband met het eerder al geschetste verschil in het doorlopen van de rookepidemie voor Nederlandse mannen en vrouwen. Volgens onze prognosemethode voor rookgerelateerde sterfte zal de toename van rookgerelateerde sterfte voor vrouwen nog tot ongeveer 2020 doorzetten, waarna een afname zal inzetten. Een gevolg van het meenemen van de rookepidemie in de nieuwe methode is dat de convergentie van de levensverwachting tussen mannen en vrouwen sneller optreedt dan bij gebruikelijke methoden.

Internationale ontwikkelingen

Het rekening houden met de sterfteontwikkelingen in andere landen leidde tot een hogere toekomstige levensverwachting bij de geboorte voor zowel Nederlandse mannen als vrouwen (tabel 2). Vooral voor vrouwen was deze toename belangrijk hoger. Dit kwam doordat ontwikkelingen in de ons omringende landen veel gunstiger waren omdat Nederlandse vrouwen juist een stagnatie van de toename van de levensverwachting meemaakten in de jaren tachtig en negentig. Het meenemen van de sterfteontwikkelingen voor het andere geslacht leidde tot een snellere convergentie tussen mannen en vrouwen. De steeds groter wordende verschillen in de levensverwachting bij de geboorte tussen mannen en vrouwen in de officiële prognose, die door veel onderzoekers toch als onrealistisch worden gezien voor de nabije toekomst, worden met de nieuwe methode voorkomen. Dit onderstreept

noagmaals de waarde van het meewegen van historische ontwikkelingen in andere populaties in het maken van prognoses.

Toekomst

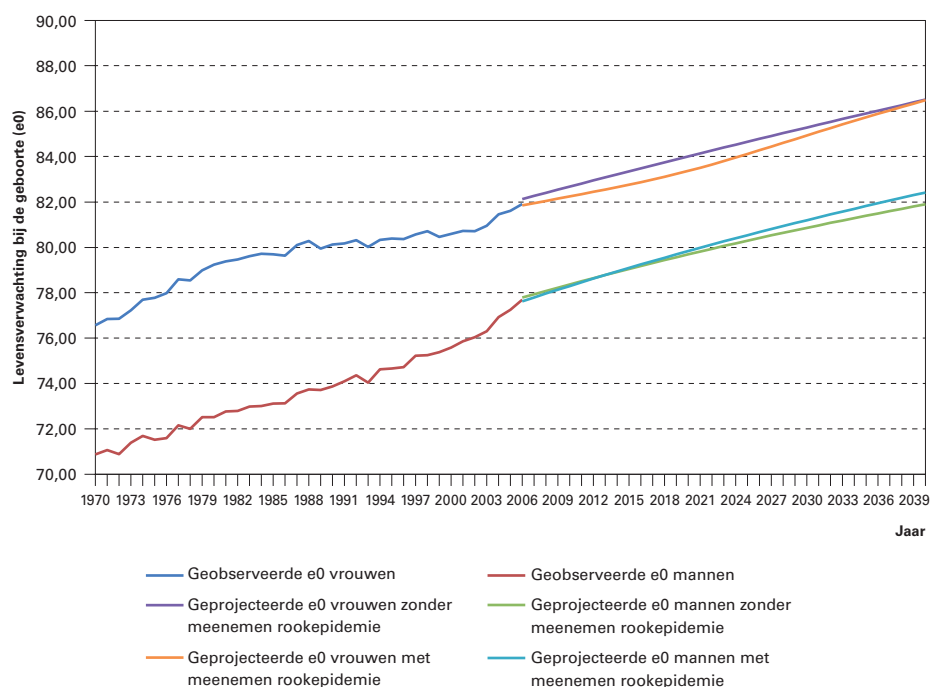
Uit ons onderzoek blijkt dat vooral het meenemen van de rookepidemie, maar ook het meewegen van sterftetrends in andere landen en voor het andere geslacht leidt tot een belangrijke herziening van de toekomstige levensverwachting. Inmiddels is het idee achter onze nieuwe prognosemethode overgenomen door het Centraal Bureau voor de Statistiek als onderdeel van de bevolkingsprognose 2012-2060. Vanwege een iets andere technische uitwerking komen de waarden voor de toekomstige levensverwachting in 2040 bij het CBS niet geheel overeen met de hier gepresenteerde waarden, maar de afwijkingen zijn miniem. Een volgende stap in het verbeteren van de sterftevoorspellingen zou het meenemen van de obesitas- en alcoholiepidemieën kunnen zijn. De lessen van de rookepidemie geven hiervoor voldoende aanleiding. De algemene teneur is dan ook duidelijk: een betere, meer gedetailleerde analyse van het verleden levert een betere voorspelling op van de toekomst.

Fanny Janssen, Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: f.janssen@rug.nl

LITERATUUR:

- Dit artikel is gebaseerd op Janssen, F., L.J.G. van Wissen en A.E. Kunst (2013), Including the smoking epidemic in internationally coherent mortality projections. *Demography*, 50(4), pp. 1341-1362.
- Zie ook: Stoeldraijer, L., C. van Duin, en F. Janssen (2013b), Bevolkingsprognose 2012-2060: Model en veronderstellingen betreffende de sterfte. *Bevolkingstrends*, juni 2013, pp. 1-27.

Figuur 2. Waargenomen en geprojecteerde levensverwachting bij de geboorte (e0) met en zonder het meenemen van de rookepidemie, Nederland, 1970-2040, naar geslacht

Bron: Human Mortality Database, WHOSIS en CBS Doodsoorzakenstatistiek; eigen berekeningen.

demodata

ROKEN TOT DE GROOTSTE BEDREIGINGEN VOOR DE VOLKSGEZONDHEID

De Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) rekent roken tot de grootste bedreigingen voor de volksgezondheid. Tabak doodt tot de helft van alle gebruikers. Jaarlijks sterven wereldwijd 6 miljoen mensen door het roken, waarvan ruim 600 duizend als gevolg van meerooken. In de rijkere landen lijkt het gebruik te stabiliseren, in ontwikkelingslanden groeit het aantal rokers flink door. De meeste sigaretten worden in Oost-Europa opgestoken. Servië voert de wereldranglijst aan, gevolgd door Bulgarije, Griekenland en Rusland. Nederland neemt met de 66ste plaats een middenpositie in op deze ranglijst die gebaseerd is op gegevens van de World Lung Foundation en de American Cancer Society. En de toekomst? In de Verenigde Staten alleen geeft de tabaksindustrie volgens cijfers van de toonaangevende Centers for Disease Control, 23 miljoen dollar per dag uit aan rookreclame, wat neerkomt op 27 dollar per persoon per jaar. Steeds meer landen voeren een anti-rookbeleid.

Bronnen: World Health Organization en Centers for Disease Control

Huren of kopen? Een kwestie van gezin, baan, gezondheid en geld

ANDRIES DE JONG & INGRID ESVELDT

De meeste huiseigenaren willen bij verhuizing kopen en de meeste huurders willen blijven huren. Maar er zijn ook overstappers: kopers die willen huren en vooral huurders die willen kopen. Dat is interessant voor een overheid die eigenwoningbezit wil stimuleren. Wie zijn die kopers die geen koopwoning meer willen en welke huurders willen dat juist wel? En wat willen de starters op de woningmarkt? Relatie, baan en gezondheid bepalen de uitkomst, en het geld natuurlijk.

Foto: Antoon's Foobar/Flickr

Het beleid van de overheid is al lange tijd gericht op het bevorderen van het eigenwoningbezit (TK 2010-2011). Reden daarvoor is onder meer dat mensen met een eigen huis sterker betrokken zijn op hun huis en de woonomgeving, wat goed is voor de leefbaarheid van wijken. Ook is de zelfredzaamheid van eigenwoningbezitters groter door het bezit van een huis. Het eigenwoningbezit bevordert bovendien de doorstroming op de woningmarkt als (scheefwonende) huurders een woning kopen. Hun vrijgekomen woning leidt dan tot extra verhuizingen in de huurmarkt. Maar wie zijn die mensen die willen kopen, en wie wil nu juist liever huren? Welke financiële en demografische achtergrondkenmerken beïnvloeden de voorkeur voor kopen dan wel huren? Voor beleidsmakers maar ook voor woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars, is het relevant om hier een beter inzicht in te krijgen.

Wij kijken naar drie groepen mensen met verhuizingswensen: huiseigenaren, huurders en starters op de

woningmarkt (zie kader). Voor eigenwoningbezitters is gekeken naar hun voorkeur om te gaan huren. Voor huurders en starters op de woningmarkt is hun intentie om te kopen geanalyseerd. Bedacht moet worden dat veel huurders weliswaar een voorkeur hebben om een huis te kopen, maar hier door financiële omstandigheden niet toe in staat zijn.

Gezinsfase

We doorlopen tijdens ons leven verschillende 'gezinsfasen', waarin we in verschillende samenlevingsvormen wonen. We hebben het dan over eenpersoonshuishoudens (alleenstaanden), stellen met of zonder kinderen en eenoudergezinnen, eventueel nader onderscheiden naar leeftijd. Alleenstaanden zijn op jonge leeftijden vaak jongeren die vanuit het ouderlijk huis zelfstandig zijn gaan wonen, terwijl het op hogere leeftijden meer gaat om gescheiden personen en op nog hogere leeftijden om mensen waarvan de partner is overleden. De overgang naar een andere gezinsfase gaat vaak gepaard met een verandering in de arbeidssituatie en het inkomen en dit kan weer gevolgen hebben voor het kopen of huren van een nieuwe woning. Welke voorkeuren hebben de potentiële verhuizers als we naar de verschillende gezinsfasen kijken?

De voorkeur voor huren onder de huiseigenaren die willen verhuizen verandert duidelijk tussen gezinsfasen (zie figuur 1). Met minder dan 10 procent, lijkt huren voor gezinnen een weinig aantrekkelijke optie. Waarschijnlijk gaat het hier om gezinnen die in hun arbeids- en wooncarrière nog verwachten door te groeien, waarbij een grotere koopwoning binnen bereik komt. Ook van de jongere kinderloze stellen tot 40 jaar wil bijna niemand overstappen naar de huursector. Maar daarna loopt het percentage snel op tot ruim 70 procent voor de mensen van 75 jaar en ouder. Bij alleenstaanden is een soortgelijke relatie met de leeftijd zichtbaar. Dit betekent dat vooral oudere verhuisgeneigde woningbezitters huren aantrekkelijk (gaan) vinden. Zij hebben daarbij vaak een flat of een appartement in een verzorgingshuis op het oog. Overigens moeten we hierbij wel in de gaten houden dat de overgrote meerderheid van de ouderen tevreden is met de huidige koopwo-

ning en niet wil verhuizen (zo wil van de 75-plus huiseigenaren slechts 10 procent verhuizen). Ook onder eenoudergezinnen komt de overstap naar huren tamelijk vaak voor. Dat heeft alles te maken met een verslechtering van hun financiële situatie, waardoor ongeveer een kwart van hen wil (of moet) gaan huren. Al met al heeft het er alle schijn van dat de overstap van koop naar huur niet echt een 'vrije keuze' is. Het wordt vooral veroorzaakt door onverwachte en onplezierige levensgebeurtenissen, zoals een scheiding of een verwachte verslechterende gezondheid en groeiende verzorgingsbehoefte.

Ook bij huurders die willen verhuizen is er een duidelijke samenhang tussen gezinsfase en de voorkeur voor huren of kopen (zie figuur 2). Bij alleenstaanden (bijna de helft van alle huurders met verhuisplannen) groeit de wens om te kopen tot op middelbare leeftijd en daalt deze op hogere leeftijden. Dat laatste heeft waarschijnlijk ook te maken met generatieverschillen: voor oudere generaties was het kopen van een huis vaak niet bereikbaar en dus ook geen optie (De Groot, 2012). Bij paren zonder kinderen die willen verhuizen is het 'leeftijdsverval' veel sterker. Jonge kinderloze paren hebben een sterke voorkeur om te kopen (rond 70 procent.) Als de paren die (nog) kinderloos zijn, eenmaal de 40 jaar zijn gepasseerd neemt de belangstelling voor een koopwoning snel af. Mogelijk hebben de oudere paren het geld niet om een woning te kopen en ook niet de verwachting dat zij in de toekomst wel over de benodigde financiële middelen zullen beschikken, terwijl jongere paren dit perspectief nog wel hebben. Maar ook hier speelt het generatie-effect waarschijnlijk weer een rol. Inzoomend op huurders van beneden de 40 jaar blijkt bij verhuiscapabele paren met kinderen de intentie om te kopen veel lager te zijn dan bij paren zonder kinderen. Bij eenoudergezinnen is de koopgeneigdheid nog veel lager. Deze verschillen hangen vermoedelijk samen met verschillen in de financiële situatie.

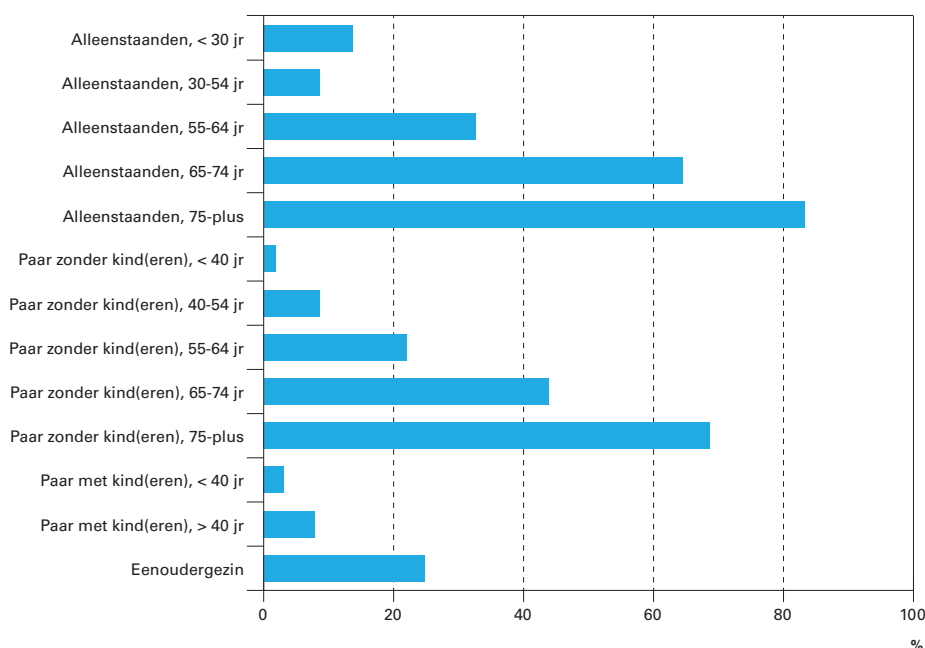
Verhuismotief

Verhuismotieven geven 'een kijkje achter de schermen'. Wooneigenaren verhuizen vooral vanwege de woning of de woonomgeving; scheiding of gezondheidsproblemen zijn zelden een reden om te willen vertrekken. Aangezien de stap van een koopwoning naar een huurwoning niet erg gebruikelijk is, suggereert dit dat hier bijzondere omstandigheden in het spel zijn. Figuur 3 laat zien dat de keuze voor een huurwoning vooral voorkomt onder de (kleine groep) huizenbezitters die vanwege een scheiding of problemen met de gezondheid (of die van de partner) willen verhuizen. Soms gaat de voorkeur voor een huurwoning samen met de wens dicht bij familie of vrienden te willen wonen. Degenen die om andere redenen willen verhuizen, zoals woonmotieven (bijvoorbeeld een groter of kleiner huis, een huis van betere kwaliteit, ander type woning of een huis met wel of geen tuin) hebben nauwelijks belangstelling voor een huurwoning.

Ook bij verhuiscapabele huurders en starters hangen de redenen voor de verhuizing en de voorkeur voor huren of kopen met elkaar samen. Het

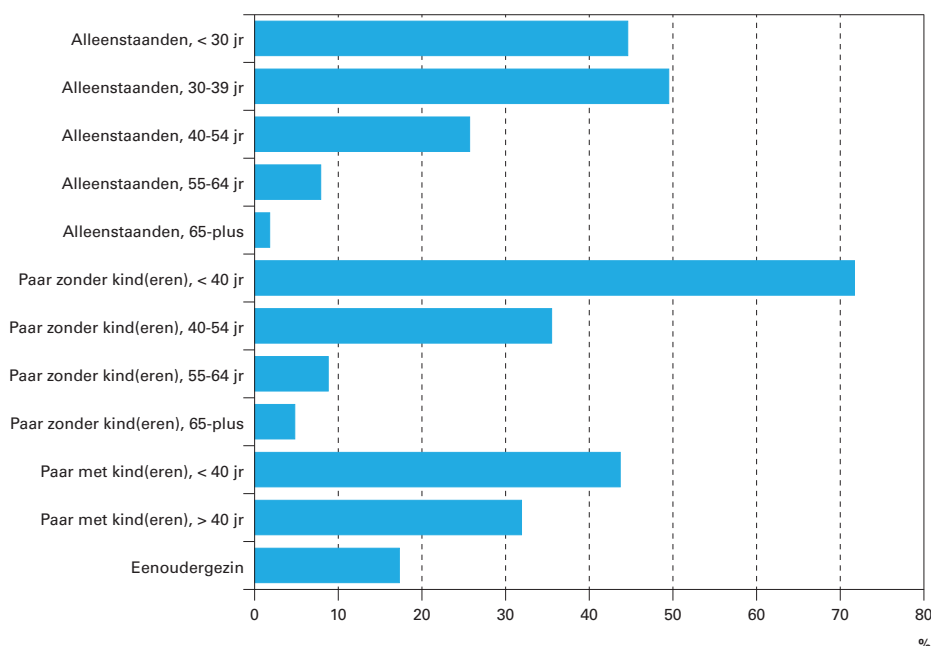
De analyse van de voorkeur voor kopen of huren is gebaseerd op het Woon Onderzoek Nederland 2009 (WoON 2009). Dit is een grootschalig enquête-onderzoek dat eens in de drie jaar wordt afgenomen. WoON2009 bevat 78 duizend respondenten, die representatief zijn voor de bevolking van Nederland van 18 jaar en ouder (die niet woonachtig zijn in een instelling). Voor de analyse is ingezoomd op de verhuiscapabele personen. Iemand is verhuiscapabel als hij/zij binnen 2 jaar wil verhuizen of verwacht binnen 2 jaar te *moeten* verhuizen, bijvoorbeeld doordat de huidige woning wordt gesloopt. Aan de verhuiscapabele personen is gevraagd wat zij willen: huren of kopen. De verhuiscapabele personen zijn opgedeeld in drie groepen: huurders, starters (personen die op het moment van interview geen woning huurden of bezaten op de reguliere woningmarkt maar dat wel van plan waren) en eigenwoningbezitters. De enquête bevatte 7,8 duizend huiseigenaren met een verhuiscapabelheidswens. Hiervan wilde rond 15 procent bij een verhuizing een woning huren. De enquête bevatte 9,5 duizend huurders waarvan rond 40 procent van plan was om bij verhuizing een woning te kopen. Bij de groep starters gaat het hier om nog thuiswonende kinderen die op zoek zijn naar een woning, 3,3 duizend personen in de enquête. De meesten van hen richten hun zoekacties op een huurwoning (59 procent). De groep thuiswonende kinderen op zoek naar een kamer is hier verder niet onderzocht.

Figuur 1. Percentage eigenwoningbezitters met de intentie om een huis te huren, per gezinsfase

Bron: WoON 2009, bewerking PBL.

Figuur 2. Percentage huurders met de intentie om een huis te kopen, per gezinsfase

Bron: WoON 2009, bewerking PBL.

Foto: PlannendCity/Flickr

gros van de starters wil verhuizen om zelfstandig te gaan wonen. Van hen wil slechts een derde een woning gaan kopen. Een veel kleinere groep starters wil gaan samenwonen maar bij hen staat de koopwoning wel hoog op het verlanglijstje met rond 60 procent dat wil kopen. Mogelijk beschikken deze starters na de verhuizing over de financiële middelen om een huis te kopen omdat het inkomen van de toekomstige partner erbij komt.

Net als starters verhuizen huurders niet vaak om te gaan samenwonen met een partner; doen ze dat wel dan kiezen ze meestal voor een koopwoning (figuur 4). De helft van de mensen die verhuizen vanwege het werk (zo'n 5 procent van de huurders met verhuisplannen), wil een woning kopen. Een nieuwe baan betekent vaak een (beter) salaris maar kan ook gepaard gaan met verhuizen naar een regio met lagere huizenprijzen. Veel huurders willen verhuizen omdat ze een betere woning of woonomgeving zoeken (ruim 40 procent). Toch wil maar een derde van hen ko-

pen. Dit percentage lijkt vrij laag aangezien koopwoningen doorgaans van betere kwaliteit zijn en in betere buurten staan dan huurwoningen, zodat kopen een goede stap betekent in de woon-carrière. De verklaring voor de onverwacht lage koopwens kan liggen in specifieke kwaliteiten die zij zoeken in een woning. Zo willen veel ouderen verhuizen naar een woning die gelijkvloers is of minder onderhoud vergt, of een woning met zorg of dienstverlening; dergelijke woningen zijn in de koopsector nauwelijks te vinden. Het verbaast niet dat ook onder huurders die gezondheidsproblemen of een acute behoefte aan zorg hebben, de intentie om te kopen laag is.

Financiële situatie

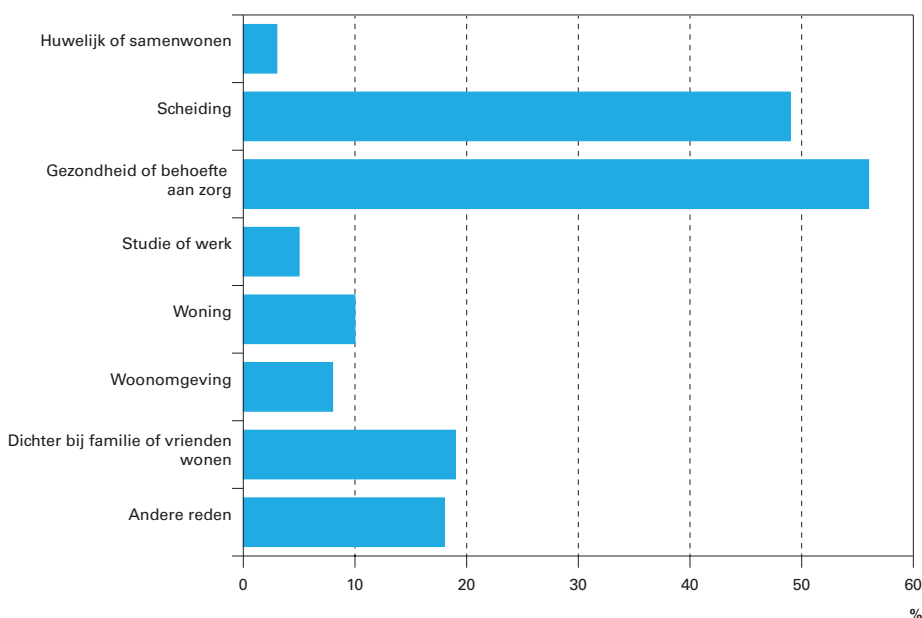
Huiseigenaren kunnen bij een verhuizing naar een volgende koopwoning vaak hun hypotheek meenemen en hebben soms al een deel van de hypotheek afgelost. Bovendien bezitten veel (vooral oudere) huiseigenaren een woning met overwaarde. Dat maakt het opnieuw kopen van een woning aantrekkelijk. Hier staat tegenover dat door de huidige crisis op de woningmarkt veel woningen 'onder water' staan (de waarde van de woning is lager dan de hypotheek schuld), waardoor (vooral jongere) huiseigenaren kunnen worden afgeremd een woning te kopen.

Van de verhuisgeneigde huiseigenaren in de laagste inkomensgroep overweegt bijna 45 procent een verhuizing naar een huurwoning tegen rond 12 procent van de mensen met een inkomen van 2 keer modaal of meer. Voor huiseigenaren met een kleine beurs kunnen hoge kosten van een koopwoning een overweging zijn om te verhuizen naar een huurwoning; mogelijk betreft het jongere huishoudens die vrij recent op de top van de woningmarkt een woning hebben gekocht. Overigens heeft slechts zo'n 5 procent van alle huiseigenaren een inkomen beneden modaal.

Ook bij huurders met verhuisplannen speelt het inkomen een grote rol. Slechts zo'n 20 procent van de huurders met een minimum loon of minder denkt een woning te gaan kopen, tegen 40 tot 50 procent van de huurders met een inkomen tussen 1 en 2 keer modaal en zelfs 70 procent van huurders die 2 keer modaal of meer verdienen (ruim 7 procent van alle huurders zit in deze inkomensklasse).

WoON2009 heeft geen gegevens over het inkomen van de thuiswonende kinderen. Om een indruk te krijgen van de financiële situatie van de starters (in deze analyse de verhuisgeneigde thuiswonende kinderen) is daarom gekeken naar hun voornaamste bezigheden: studeren of werken. De meeste van deze starters hebben een baan, eventueel gecombineerd met een cursus of deeltijdopleiding. Rond de helft van de starters met (alleen) een baan heeft voorkeur voor een koopwoning. Volgen zij daarnaast een deeltijdopleiding of cursus, dan ligt de intentie rond 10 procentpunten hoger. Voor de starters die alleen een opleiding volgen ligt de intentie met 20 procent duidelijk lager, terwijl het onder starters die geen baan hebben en ook geen voltijdopleiding volgen op slechts 10 procent uitkomt. Niet ver-

Figuur 3. Percentage eigenwoningbezitters met de intentie om een huis te huren, per verhuismotief

Bron: WoON 2009, bewerking PBL.

bazingwekkend blijkt dus dat degenen met een goede financiële positie (en nog sterker bij uitzicht op een verbetering hiervan) meer geneigd zijn een woning te kopen.

Meer huurwoningen of meer koopwoningen?

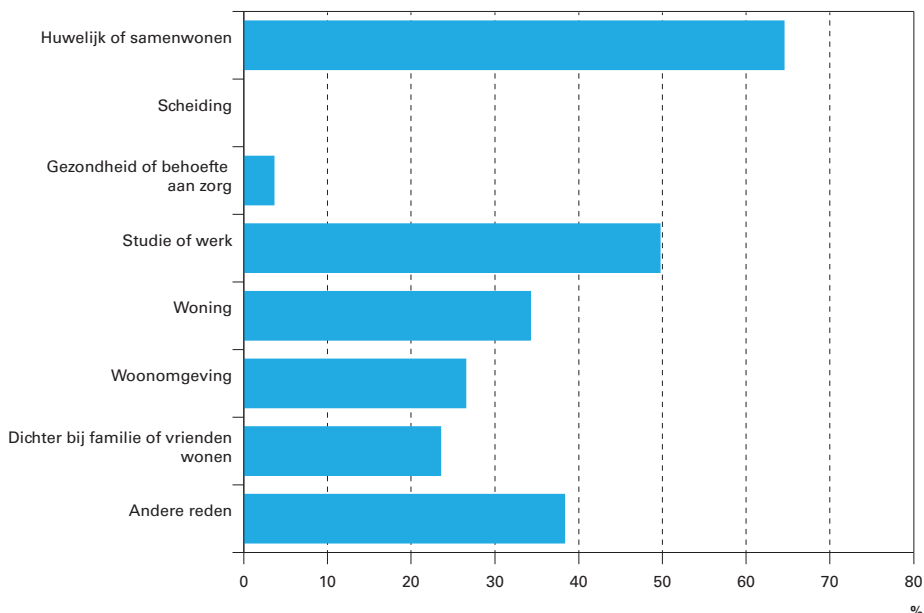
De overgrote meerderheid van oudere huiseigenaren is tevreden met de huidige woning en wil niet verhuizen. Indien ingezoomd wordt op de relatief kleine groep mensen met verhuisplannen, dan blijkt dat het merendeel wil verhuizen naar een huurwoning. Aangezien de groep ouderen in de toekomst fors gaat toenemen, zou dit toch kunnen leiden tot extra vraag naar huurwoningen. Dit kan nog worden versterkt doordat de toekomstige ouderen veel vaker in een koopwoning wonen dan nu, aangezien het gros van de huidige paren op middelbare leeftijden een woning bezit. Overigens komen hierdoor mogelijk op de langere termijn ook extra veel koopwoningen vrij.

Maar er is ook een tegengestelde kracht bij de vraag naar huurwoningen. Het is immers goed mogelijk dat toekomstige generaties ouderen geen huurwoning willen. Onder jongeren en mensen van middelbare leeftijd is een huurwoning tegenwoordig immers veel minder populair dan in de vorige eeuw het geval was. Dat zou betekenen dat wanneer zij, om wat voor reden dan ook, besluiten te verhuizen, bij voorkeur op zoek gaan naar een passende koopwoning (De Groot e.a., 2012). Dat huidige generaties ouderen nu wél op zoek zijn naar een huurwoning, kan komen doordat het momenteel voor hen gemakkelijker is om bij hun gezondheid en leefsituatie passende huurwoningen dan (betaalbare) koopwoningen te vinden.

Volgens de bevolkingsprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek zal het aantal 80-plussers in de komende dertig jaar ruim verdubbelen. Dat heeft ongetwijfeld tot gevolg dat ook de groep met lichamelijke beperkingen of beperkingen in de algemene dagelijkse levensverrichtingen de komende jaren aanzienlijk in omvang zal toenemen. Dit kan leiden tot een extra vraag naar voor ouderen aangepaste woningen, die momenteel vooral nog in de huurmarkt te vinden zijn. Hierdoor kan een tekort aan dergelijke woningen ontstaan, tenzij er meer aangepaste (huur- en koop-) woningen worden gebouwd.

De overstap van kopen naar huren komt vaak voort uit onvoorziene en ongewenste gebeurtenissen, zoals een scheiding. Minder stabiele relaties kunnen een extra vraag naar huurwoningen opleveren omdat mensen die uit elkaar gaan meestal een huurwoning zoeken. Bovendien kan ook de economische crisis de vraag naar huurwoningen doen stijgen. Veel mensen verliezen hun baan en kunnen hun koopwoning niet meer bekostigen. Zowel meer dynamiek en turbulentie op de relatiesmarkt (relatiewisselingen en scheiding), als meer onzekerheid op de arbeidsmarkt (werkloosheid, baanonzekerheid) kunnen belangrijke gevolgen hebben voor de woningmarkt.

Figuur 4. Percentage huurders met de intentie om een huis te kopen, per verhuismotief

Bron: WoON2009, bewerking PBL.

Andries de Jong, PBL,

e-mail: Andries.deJong@pbl.nl

Ingrid Esveldt, NIDI, e-mail: esveldt@nidi.nl

LITERATUUR:

- Esveldt, I. en A. de Jong (2011), Voorkeur huren boven kopen varieert sterk onder huizenbezitters. *Bevolkingstrends*, 59(4), pp. 76-84.
- Esveldt, I. en A. de Jong (2013), Intentie om te kopen varieert sterk onder starters en huurders. *Bevolkingstrends*, april 2013, pp. 1-21. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/4355CD7C-CDE0-4AC9-9F75-06B0BA9F8DEF/0/20130403b15art.pdf>.
- Groot, C. de, F. Daalhuizen en F. van Dam (2012), Vergrijzing, woningmarkt en woningvoorraad. *Demos*, 28(10), pp. 1-3.
- TK (2010-2011), Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2010-2011, 32 847, nr. 1, Integrale visie op de woningmarkt. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, pp. 1-45. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-1.pdf>

Foto: Roel Wijnants/Flickr

Niger en Nederland: zoek de verschillen

NICO VAN NIMWEGEN

Heeft het zin om Nederland met Niger te vergelijken? Onlangs publiceerde het Amerikaanse Population Reference Bureau het World Population Data Sheet 2013. In feite is dit een soort demografische thermometer, die elk jaar de toestand van de wereldbevolking weergeeft in lange rijen cijfers en indrukwekkende overzichten. Niet minder dan 20 indicatoren worden gebruikt om ruim 200 landen te vergelijken. Dat is een enorme klus, ook omdat gegevens vaak ontbreken of cijfers niet direct vergelijkbaar zijn. Maar cijfers alleen spreken niet aan. Het PRB, een 'wereldleider' waar het gaat om het toegankelijk maken van demografische informatie, kiest vaak voor onorthodoxe voorbeelden om zijn boodschap over te brengen. Dit keer belicht het rapport speciaal de grote verschillen in inkomen en rijkdom. En die verschillen zijn heel groot, ook binnen ontwikkelingslanden. De demografische gevolgen liegen er niet om. In Uganda, bijvoorbeeld, krijgen vrouwen uit het armste deel van de bevolking (de armste 20 procent) tweemaal zoveel kinderen als vrouwen uit de rijkste laag van de bevolking (de rijkste 20 procent). En kinderen uit die armere families hebben een veel grotere kans om voor hun 5de levensjaar te overlijden dan rijke kinderen.

Beter kijken, meer ongelijkheid

Naast de bekende verschillen tussen rijke en arme landen (de ouderwetse tweedeling in Noord/Zuid, later tussen meer en minder ontwikkeld), zijn er dus ook grote – en al wat minder bekende – verschillen tussen de landen van het 'Zuiden' zelf. En dan zijn er nog de – misschien wel minst bekende – verschillen binnen hetzelfde land, tussen de armsten en de rijksten. Hoe beter we kijken (hoe meer gegevens we hebben) des te meer ongelijkheid we zien. Dat er zeer grote verschillen tussen rijke en arme landen bestaan maakt het PRB duidelijk door Nederland met Niger te verge-

lijken (zie tabel). Beide landen hebben op dit moment een vergelijkbare bevolkingsomvang van rond de 17 miljoen inwoners. Maar onze demografische toekomst ziet er volstrekt verschillend uit. Zo zal de bevolking van Niger naar verwachting in de periode tot het midden van deze eeuw verviervoudigen tot 66 miljoen. De Nederlandse bevolking zal in diezelfde periode nog aangroeien met een miljoen tot rond de 18 miljoen. Deze demografische kloof, want dat is het, wordt vooral veroorzaakt door twee demografische mechanismen: het aantal kinderen dat een vrouw tijdens haar leven ter wereld brengt aan de ene kant, en het aantal vrouwen

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	demos@nidi.nl
E-mail	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Internet	gratis
Abonnementen	Harmine Louwé www.nadorpdruk.nl
Basisontwerp	
Druk	

in de vruchtbare leeftijd aan de andere kant. Dit zijn (naast uiteraard ook de verschillen in gezondheid en sterfte) de voornaamste motoren achter het wijder worden van de kloof. Vrouwen uit Niger krijgen in hun leven gemiddeld (maar dus met grote verschillen tussen rijk en arm) bijna 8 kinderen, terwijl Nederlandse vrouwen iets minder dan 2 kinderen krijgen. Op dit moment is de helft van de bevolking van Niger jonger dan 15 jaar, tegenover 17 procent van de Nederlandse bevolking. Zo'n vergelijking maakt ons er nog eens van bewust dat de demografische kloof tussen rijk en arm in de wereld onoverbrugbaar groot is, in ieder geval op afzienbare termijn. Zinvol dus.

Nico van Nimwegen, NIDI,
e-mail: nimwegen@nidi.nl

Bewerking op basis van het World Population Data Sheet 2013, Population Reference Bureau, PRB, 2013

De demografische kloof in beeld

	Niger	Nederland
Bevolking 2013	16,9 miljoen	16,8 miljoen
Bevolkingsomvang 2050	65,8 miljoen	17,9 miljoen
Bevolkingsdichtheid (inwoners/km ²)	12 inwoners	400 inwoners
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	7,6 kinderen	1,7 kinderen
Jaarlijks aantal geboorten	845.000 geboorten	176.000 geboorten
Jaarlijks aantal sterfgevallen	195.000 sterfgevallen	141.000 sterfgevallen
Bevolking jonger dan 15 jaar in 2013	50%	17%
Bevolking 65 jaar en ouder in 2013	3%	16%
Bevolking 65 jaar en ouder in 2050	3%	27%
Levensverwachting bij geboorte	57 jaar	81 jaar
Kindersterfte (per 1.000 levendgeborenen)	51 sterfgevallen	3,7 sterfgevallen
Jaarlijkse kindersterfte	43.000 sterfgevallen	650 sterfgevallen
BBP per capita (dollars, Wereldbank)	665 dollars	43.198 dollars

Bron: PRB 2013, aangevuld en bewerkt door NIDI.